

ОДНОСОТ ПОМЕГУ ЦРВЕНИОТ И ЗЛАТНИОТ ЛАВ ВО ДЕЛОТО „ГРБОВИТЕ НА МАКЕДОНИЈА“ ОД АКАДЕМИК АЛЕКСАНДАР МАТКОВСКИ

Иван Нацевски

ЧОВЕЧКАТА природа е водена и изразувана преку симболи. Од наједноставно и интимно изразување љубов до поистоветување на групи и поединци, целото човечко општење е преплавано од симболи и преносни значења. Имајќи го предвид ова, никако не е за изненадување фактот што хералдиката од својата појава па до денешен ден, предизвикува особено љубопитство кај луѓето. Тоа љубопитство е насочено како кон ознаките, т.е. грбовите на одделни историски личности така и кон грбовите на цели царства, земји, територии и др.

Кај нас во Македонија, хералдиката, макар интересна, сè уште е недоволно позната и распространета во нашето секојдневје. Основната заслуга за почетоците на македонската хералдика му припаѓа на академик Александар Матковски¹ и неговото дело „Грбовите на Македонија“.³ Во него Матковски прави каталожски преглед на оние извори коишто нему му биле достапни во моментот на создавањето на делото. Собраните извори можат да се поделат на неколку групи: илирски грбовници, стематографии и други извори. Одвкупниот број доминираат илирските грбовници. Се разбира, ниедно истражување никогаш не е целосно. Така, денес знаеме дека има барем еден илирски грбовник којшто не му бил достапен на Матковски. Станува збор за лондонскиот грбовник⁵. Во книгата не се обрнува посериозно внимание на хералдиката како засебна наука⁷ со конкретни стро-

THE RATIO BETWEEN THE LION GULES AND THE LION OR IN THE WORK „THE ARMS OF MACEDONIA“ BY ACADEMICIAN ALEKSANDAR MATKOVSKI

Ivan Nacevski

HUMAN nature is conducted and expressed through symbols. From the simplest and intimate expression of love to the identification of groups and individuals, the whole human community is flooded by symbols and meanings. Given this, it is not surprising that heraldry, from its occurrence to this day causes a particular curiosity in people. That curiosity is directed towards such insignia as the Arms of certain historical figures and Arms of whole empires, countries, territories and others.

Here in Macedonia, heraldry, although interesting, is still insufficiently known and widespread in our everyday lives. The main merit of the beginnings of the Macedonian heraldry belongs to Academician Aleksandar Matkovski² and his work „Arms of Macedonia“.⁴ In this work Matkovski catalogs reviews of those sources that were available to him at the time of creation of the work. Collected sources can be divided into several groups: the Illyrian Rolls of Arms, Stematographies and other sources. The total number is dominated by the Illyrian Rolls of Arms. Of course, no research is never complete. Thus, we now know of at least one Illyrian Roll of Arms which was not available to Matkovski. It is the London Roll of Arms⁶. His book did not pay serious attention to the heraldry as a separate science⁸ with specific strict rules and regulations but rather resorted to gathering basic information about the Macedonian Arms without detailed analysis. On the other hand, despite the fact that Matkovski states several

MACEDONIA

Македонскиот грб во ракописниот грбовник на Витезовиќ (1694) / The Macedonian Arms in Vitezović's manuscript (1694)

ги правила и норми, туку повеќе се прибегнува кон прибирање основни податоци за македонскиот грб, без притоа подетално да се анализираат. Од друга страна, и покрај фактот што Матковски наведува повеќе европски грбовници во коишто се дадени грбови на други балкански земји, заради отсуството на македонскиот грб во нив тој пребрзо констатира дека нашиот грб првин се појавува во илирските грбовници⁹, а потоа во европските. Денес, ние знаеме дека ова не е точно.

Уште на почетокот треба да се нагласи дека илирските грбовници се ракописни дела во коишто доминираат лични, т.е. семејни грбови, а грбовите на териториите се дадени како додаток или прилог. Стематологиите на Витезовиќ и Жефаровиќ од друга страна, не треба да се вбројуваат во илирските грбовници, бидејќи во нив се опфатени само грбови на територии,¹⁰ т.е. нема семејни грбови. Она што е впечатливо и за двете групи е тоа дека во нив нема друга претстава на македонскиот грб освен лав. Зошто токму лавот се наметнал како најчест симбол за Македонија не може да се каже со аритметичка точност, но недвосмислено може да се заклучи дека не станува збор за случаен избор туку за резултат на распространувањето на митот и историјата на древна Македонија,¹¹ во почетокот на европската преродба.

За да се дефинира точно, хералдичкиот лав треба да биде опишан во однос на неколку основни карактеристики.¹³ Тоа се пред сè бојата, положбата на телото, насоката на главата и поседувањето дополнителни атрибути како: круна на главата, вооруженоста, бројот и видот на опашката и др. Во однос на употребуваните бои лавот во македонските грбови, обработени во „Грбовите на Македонија“ се среќава или како црвен на златно поле или како златен на црвено поле.

Академик Матковски хронолошки обработува триесет и еден (31) извор. Последниот се однесува на грбот на СРМ и како таков не се вклопува во хералдичките норми. Во поглавјето коешто го обработува грбот и печатите на Карловачката митрополија, Матковски погрешно го идентификува

European Rolls of Arms which provided Arms of other Balkan countries, and because of the absence of any Macedonian Arms in them, he hastily concluded that our Arms have first appeared in the Illyrian Rolls of Arms, and only after in the European ones⁹. Today we know that this is not true.

At the beginning it should be stressed that the Illyrian Rolls of Arms are handwritten works in which personal/family Coats of Arms dominate, and the Arms of the territories are given as an appendix. The Stemmatographies of Vitezovic and Zhefarovic, on the other hand, should not be included in the Illyrian Rolls of Arms because they include only the Arms of territories¹⁰ i.e. without family Coats of Arms. What stands out for both groups is that there are no other representation of Macedonian Arms except the ones containing a lion. Why the lion had become the most common symbol of Macedonia we can't say with an arithmetic precision, but clearly it can be concluded that it is not a random choice but a result of the diffusion of the myth and history of ancient Macedonia¹² in early European renaissance.

In order to be defined precisely, the heraldic lion should be described in terms of some basic features¹³. It is primarily the color, posture, the direction of the head and additional attributes like a crown, any armament, the number and type of the tail(s), and others. In terms of colors used, the lion in the Macedonian Arms covered in „Arms of Macedonia“ is found Or lion Gules or Gules lion Or.

Academician Matkovski chronologically processes thirty-one (31) source. The last refers to the Arms of the Socialist Republic of Macedonia and as such does not fit in heraldic norms. In the chapter which deals with the Arms and seals of the Karlovac Bishopric, Matkovski incorrectly identifies the Arms of Dardania as Macedonian. In addition, three chapters talk about the lion as a Macedonian symbol, but lack specific heraldic examples.¹⁵ This reduces the total number of Coats

Грбот на Македонија од Оловскиот грбовник /
The Arms of Macedonia from the Olovo Roll of Arms

грбот на Дарданија како македонски. Дополнително, во уште три поглавја се зборува за лавот како македонски симбол, меѓутоа отсуствува конкретен хералдички пример.¹⁴ Ова го сведува вкупниот број земски¹⁶ грбови на Македонија, коишто ги обработува академик Матковски, на дваесет и шест (26). Во осумнаесет¹⁷ (18) извора, македонскиот грб е присутен како засебен, а во осум¹⁸ (8) тој е или дел од општ грб или пак во поредица со други грбови. Заедничко за сите овие грбови е тоа што лавот во нив е секогаш разгневен¹⁹. Од атрибутите што може да ги има лавот, во десет²⁰ (10) грба се среќава круна. Во пет (5) грба, лавот е крунисан²¹, а во другите пет (5), круната е засебен елемент во чело на штитот²².

Двојната опашка како атрибут на лавот се среќава само во четири (4) грба²³. Според Матковски, двојната опашка е унгарско влијание²⁴ во претставата на лавот како хералдички свер. Во однос на употребуваните бои, само за еден (1) грб немаме никаква информација. Тоа е грбот од палиниќевиот босански грбовник. За останатите дваесет и пет (25) грба, сознанија за боите постојат. Веднаш треба да се каже дека дваесет и четири (24) грба се поделени во две групи, едната - златен лав на црвено поле и другата - црвен лав на златно поле. Само еден (1) грб отстапува од овие комбинации и претставува сребрен лав на црвено поле. Станува збор за Белградскиот грбовник од 1640 год.

Грбовите со златен лав на црвено поле, за свој најран претставник го имаат грбот од грбовникот Корениќ - Неорик. Грбовите со црвен лав на златно поле како свој најран претставник меѓу илирските грбовници го имаат делото „Кралството на Словените“ на Мавро Орбини²⁵. Оваа книга е црно-бела, т.е. на грбовите не се користени никакви ознаки за бои. Во книгата на Орбини, македонскиот

Грбот на Карловачката митрополија, во кој се наоѓа грбот на Дарданија (прва колона, втор ред), кај Матковски погрешно идентификуван како грб на Македонија / The Arms of the Metropolitanate of Karlovci, on which the Arms of Dardania is found (first column, second row), wrongly identified as the Arms of Macedonia by Matkkovski

(1) Arms we have no information. It is the Bosnian Roll of Arms of Palinić. For twenty-five (25) Arms we have knowledge of the colors. It should immediately be said that twenty-four (24) Arms are divided into two groups, one group of Arms containing a Gules lion Or, and Or lion Gules. Only one (1) Arms deviate from these combinations, having Gules lion Argent. It is the Belgrade Roll of Arms of 1640.

Грбот на Дарданија кај Витезовиќ (1741), заедно со деталот од грбот на Карловачката митрополија / The Arms of Dardania in Vitezović (1741), alongside the detail from the Arms of the Metropolitanate of Karlovci

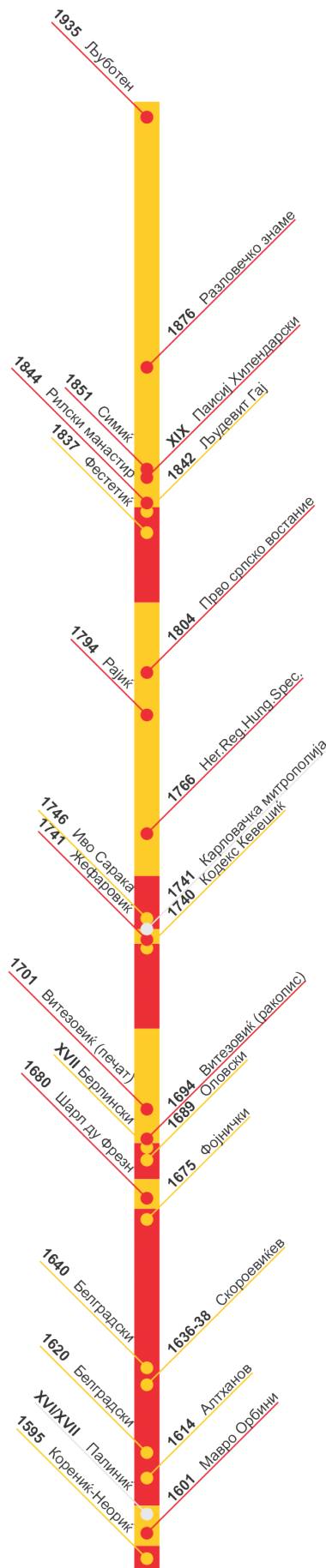
of Arms of Macedonia processed by academician Matkovski to twenty-six (26). In eighteen¹⁷ (18) sources the Macedonian Arms is presented separately, and in eight¹⁸ (8) it is part of a Greater Arms or in series with other Arms. Common to all these Arms is that the lion in them is always rampant. Of the attributes that the lion may have, in ten²⁰ (10) we encounter a crown. In five (5) of them the lion is crowned²¹, and in the other five (5) the crown is a separate element in the chief²². The double tail as an attribute of the lion is found only in four (4) Arms²³. According to Matkovski, the double tail is a Hungarian influence in the representation of the lion as a heraldic beast²⁴. In terms of colors used, only for one

The group of Arms with Gules lion Or have as its earliest representative the one found in the Korenich - Neorich Roll of Arms. The group of Arms with Or lion Gules have their earliest representative among the earliest Illyrian Roll of Arms, the work „The Kingdom of the Slavs“ by Mauro Orbini²⁶. This book is in black and white, i.e. the Arms have got no tags for colors. In Orbini's book, the

Macedonian Arms are located on the Greater Arms of the Nemanjić dynasty on the fourth heraldic field. Matkovski accepts the dating of Korenich - Neorich Rolls to 1595, and believes that Orbini used it, but did an omission while numbering the Macedonian

грб се наоѓа само на општиот грб на династијата Немањиќ, и тоа на четвртото хералдичко поле. Матковски, прифаќајќи го датирањето на грбовникот Корениќ - Неориќ од 1595 год. како сосема точно, изнесува став дека Орбини се служел со него, но направил пропуст кога ги нумерирал македонскиот и бугарскиот грб, т.е. им ги сменил местата. Бидејќи во сите познати обоени верзии на општиот грб на Немањиќите, четвртото хералдичко поле е претствено со црвен лав на златно поле Матковски се обидува да докаже дека се работи за погрешна позиција, а со тоа и за случајна или ненадејна инверзија на боите на овие два грба. Ист ваков став тој изнесува и за боите на македонскиот грб и во стематографиите на Витезовиќ и Жефаровиќ. Ваму оди дури еден чекор подалеку, кажувајќи дека Витезовиќ наводно ги сменил по грешка сликичките на двата грба.²⁷ Ваквото негово толкување на податоците не може да се смета за сосема објективно. Имено, и Орбини и Витезовиќ биле одлични познавачи на проблематиката со којашто се занимавале. Витезовиќ, во описот што го дава за грбот на Македонија, не само што е сигурен во својот став туку дава и описи на два други грба,²⁸ коишто наводно биле на Македонија пред и по Александар Македонски. Со истата децидноост, Витезовиќ го опишува и бугарскиот грб, напомувајќи дека некаде може да се сретне и како црвен лав на златно поле, но дека тоа е всушност грб на Македонија²⁹. Истиот текст се среќава и кај Жефаровиќ.

Ако се направи пресек³⁰ на сите овие грбови, ќе се види дека тринаесет (13) грба се со црвен лав на златно поле, единаесет (11) се златен лав на црвено поле и како што веќе беше

and Bulgarian Arms i.e. he changed their places²⁷. Since all known colored versions of the Greater Arms of the Nemanjić family, the fourth heraldic field is represented by a Or lion Gules, Matkovski was trying to prove that it is a false position, and thus this was an accidental or sudden inversion of the colors of the two Arms. This same attitude he has for the colors of the Macedonian Arms and Stemmatographies of Vitezović and Zhefarović. Here, he goes even one step further to say that Vitezović allegedly swapped by mistake the images of the two Arms. This interpretation of the data can not be considered totally objective. Namely, both Vitezović and Orbini were very knowledgeable about the issues that they dealt with. Vitezović's description of the Arms of Macedonia not only states his confidence in this position, but also provides descriptions of two more Arms that allegedly Macedonia had before and after Alexander the Great. With the same decision Vitezović describes the Bulgarian Arms indicating that somewhere you can encounter it as a Or a lion Gules, but that is actually the Arms of Macedonia²⁹. The same text is also found in Žefarović's work.

If you make a cross-section³⁰ of all these Arms, you will see that thirteen (13) Arms have a Or lion Gules, eleven (11) have a Gules lion Or, and as already mentioned, one (1) Gules a lion Argent. One should note that the Arms of Macedonia found in the Olovo Roll of Arms are not in color, but black and white, with no hatching, and is numbered in the arms with

спомнато, еден (1) е сребрен лав на црвено поле. Притоа треба да се напомене дека грбот од Оловскиот грбовник не е во боја туку црно-бел без шрафура, а е вбројан во грбовите со златни лавови заради ставот на Матковски, дека истиот во општиот грб е претставен во прво поле. Бидејќи не сме во можност да го потврдиме или побиеме овој став, ние се водиме по ставот на Матковски. Во секој случај, дури и ако на овие бројки се додаде и Лондонскиот грбовник, којшто отсуствува кај Матковски соодносот помеѓу црвениот и златниот лав би бил 13:12 во корист на црвениот.

Она што станува јасно од овие бројки е дека грбовите со црвени или златни лавови, врзани за Македонија, скоро еднакво се среќаваат низ изворите. Меѓутоа, исто така се забележува дека започнувајќи од втората половина на XVIII век, па до почетокот на дваесеттиот век, од вкупно десетте (10) извора што ги наведува Матковски „дури осум (8) се со претстава на црвен лав на златно поле. Ваквиот развој најверојатно се должи на огромното влијание на печатените стематографии коишто биле мошне подостапни.

Ако се знае дека влијанието на стематографиите не е силно и значајно само за оформувањето на идејата за македонски грб туку и за грбовите на останатите балкански земји, тогаш неминовно е да се заклучи дека тврдењето црвениот лав на златно поле е туѓ за македонската хералдичка традиција и свест - е историски и фактографски неточно. Се чини, стасано е времето кога

golden lions because of Matkovski's point of view that in the larger Arms it is presented in the first field. Since we are unable to confirm or deny this statement, we are guided by Matkovski's position. In any case, even if to these figures we add and the Arms found in the London Roll of Arms, which is absent in Matkovski's work, the ratio between the red and golden lion would be 13:12 in favor of the red.

What is clear from these figures is that the Arms with red or golden lions attributed to Macedonia are almost identically found across sources. But, one can also note that starting from the second half of the XVIII century, and until the early twentieth century, eight (8) to of the ten (10) sources which are mentioned by Matkovski are

represented with a red lion on a golden field. This development is probably due to the enormous influence of the printed Stematographies, which were much more accessible.

If we know that the impact of the Stematographies is not strong and meaningful only for the shaping of the idea of Macedonian Arms, but also for the Arms of other Balkan countries, then it is unavoidable to conclude that the claim that the Or a lion Gules is alien to the Macedonian heraldic tradition and awareness is historically and factually incorrect. It seems, the time when we should responsibly and consciously accept that there is no clear winner between the two main versions of the Macedonian Arms with a lion. The proclamation

Реден број	година	грбовник
1	1595	Корениќ - Неориќ
2	XVI/XVII	Палиниќ
3	1601	Мавро Орбини
4	1614	Алтанов
5	1620	Белградски
6	1636 - 1638	Скороевиќев
7	1640	Белградски
8	1675	Фојнички
9	1680	Charles du Frense
10	1689	Оловски
11	XVII	Берлински
12	1694	Витезовиќ - ракопис
13	1701	Витезовиќ - печат
14	1740	Codex Кевешиќ
15	1741	Жефаровиќ
16	1746	Иво Сарака
17	1766	Her. Reg. Hung. Spec
18	1794	Рајиќ
19	1804	Прво српско востание
20	1837	Фестетиќ
21	1842	Људевит Гај
22	1844	Рилски манастир
23	XIX	Паисиј Хилендарски
24	1851	Симиќ
25	1876	Разловечко знаме
26	1935	Љуботен

Табеларен преглед на односот на црвениот и златниот лав кај Матковски. Бојата на текстот соодветствува со бојата на лавот / A tabular view of the ratio between the red and the golden lion in Matkovski. The text color corresponds to the color of the lion

треба одговорно и свесно да прифатиме дека не постои јасен победник помеѓу двете основни верзии на македонски грбови со лав. Прогласувањето на едниот за „помакедонски“ од другиот е невозможно од научна гледна точка. Што се однесува до изборот на едната или другата варијанта за државен грб, треба да бидеме свесни дека таквиот чекор бара прагматизам и усогласување не само со основните хералдички правила туку и со правилата за каденција, т.е. односот на нашиот потенцијален грб со другите државни грбови. Хералдиката како универзален систем го наложува тоа, без разлика дали нам ни се допаѓа или не. ■

Македонскиот грб според Жефаровиќ (1741) /
The Macedonian Arms by Žefarović (1701)

of one as more Macedonian than the other is, from a scientific point of view, impossible. As for the choice of the Coat of Arms of either variant, we should be aware that such a step requires pragmatism and compliance not only with the basic rules but also the heraldic rules of cadency, the relationship of our potential Arms with other state Arms. Heraldry as a universal system dictates this, whether we like it or not. ■

НАВОДИ • ENDNOTES

- 1 Александар Матковски (1922 - 1992) е македонски историчар и член на МАНУ
- 2 Aleksandar Matkovski (1922 - 1992), Macedonian Historian and member of the Macedonian Science and Art Academy.
- 3 Првото издание на оваа книга е од 1970 година. Особено важно и влијателно е нејзиното реиздание од 1990. Оваа книга практично го моделира македонското поимање за она што е грб во основа, но и она што треба да биде грб на Македонија. Овој напис ќе се обиде да даде бројчен пресек на изворите што се користени во неа.
- 4 The first edition of this book is from 1970. Particularly important and influential is its reprint of 1990. This book practically models the Macedonian understanding what a Coat of Arms is, and what the Coat of Arms should be for Macedonia. This article will try to give numerical data of the sources used in it.
- 5 Лондонски грбовник е ракописна збирка на грбови за којашто се смета дека настанала во периодот од 1595 до 1637 година, пронајдена во Лондон.
- 6 The London Armorial is a handwritten collection of Coats of Arms of which is thought that was created in the period from 1595 to 1637, and was discovered in London.
- 7 Првото поглавје од книгата на Матковски нуди краток вовед во хералдичката наука, но дава задлабочени познавања.
- 8 The first chapter of Matkovski's book provides a brief introduction to heraldic science while providing deep knowledge.
- 9 Александар Матковски, Грбовите на Македонија - прилог кон македонската хералдика, Мисла, Скопје, 1990, 43.
- 10 Треба да се напомене дека во овие Стематографии се прикажани грбови на голем дел од централно и источно-европските земји, како и на земјите од Балканот/ It should be noted that in these stematographies are displayed the Arms of much of the Central and East European countries and the Balkan countries.
- 11 Причината за употребата на лавот би требало да се побара во древномакедонскиот бит, легенди и обичаи. Најверојатно немала улога играта и пропагандата на Александар I Филхелен и идејата за Херакле како митски предок на македонците, т.е. митот за победата на Херакле над немејскиот лав. Од сочуваните извори знаеме дека лавот на лавови бил омилен спорт на македонското благородништво.
- 12 The reason for the use of the lion should be sought after for in the ancient Macedonian customs, legends and customs. Probably the propaganda of Alexander I Philhellene's idea of Heracles as a

- mythical ancestor of the Macedonians, the myth of Heracles' victory over Nemean lion played a role. The preserved sources show that lion hunting was a favorite sport of the Macedonian nobility.
- 13 Македонски хералдички термиолошки речник: Лав, Македонски хералд бр.7, Скопје 2013
- 14 Тоа се поглавјата за македонскиот грб на печатите на воените лица во Војводина, за македонскиот грб на повелба од манастирот Горњак на Млава и лавот на илинденските знамиња.
- 15 These are the chapters on the Arms of the Macedonian stamps of military personnel in Vojvodina, for the Macedonian arms on charter of the monastery Gornjak Mlava, and the lion and the Ilinden uprising flags.
- 16 Под земски грб Матковски подразбира грб којшто претставува дадена етно-географска целина. Види Матковски, 20.
- 17 Види табела / see table.
- 18 Види табела / see table.
- 19 Види Македонски хералдички термиолошки речник: Лав, Македонски хералд бр.7, Скопје 2013
- 20 Види табела / see table.
- 21 Крунисан е во: Палиниќ, Алтханов, Белградски 1620 год., Скоровиќ и Оловски / It is crowned in: Palinic, Althan, Belgrade 1620, Skorojevic and Olovo.
- 22 Засебен елемент е во: Корениќ - Неориќ, Фојнички, Берлински, Фестетиќ и Гај / It is a separate element in: Korenic - Neoric, Fojnica, Berlin, Festetic and Gaj.
- 23 Види табела / see table.
- 24 Матковски, 169.
- 25 Мавро Орбини (средина на XVI век - 1614) е средновековен историчар од Дубровник. Во 1601 год. Орбини го Издава делото „Il Regno degli Slavi“ со којшто практично ги удира темелите на панславизмот и панилиризмот.
- 26 Mauro Orbini (mid XVI century - 1614) was a medieval historian from Dubrovnik. In 1601 Orbini with „Il Regno degli Slavi“ practically lays foundations of panslavism and panilyrism.
- 27 Матковски, 112.
- 28 Јован Јоновски, Грбовите на Македонија, Македонски хералд бр. 3, Скопје 2009
- 29 BULGARIA, sulvo coronatoque Leone in campo rubeo armatur. In quodam manuscripto reperi, Leonem rubrum fuper aureo campo : qui Macedoniae cenfetur.... (Paulo Ritter Vitezovic, Stematographia sive armorum Illyricum, 1701, 63.)
- 30 Види табела / see table.